

Секція: Педагогічні науки

Зайченко Наталія Іванівна

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри загальної та прикладної психології
ПВНЗ “Інститут екології економіки і права”
м. Київ, Україна*

ПРИНЦИП ПРИРОДОВІДПОВІДНОСТІ ВИХОВАННЯ ЗА ІСПАНСЬКИМИ ПЕДАГОГІЧНИМИ ПОСІБНИКАМИ МЕЖІ ХІХ – ХХ СТ.

У педагогічних посібниках, виданих визначними іспанськими педагогами й освітянами П. де Алькантара Гарсією, П. Мартінесом Палао, Р. Бланко Санчесом, Г. Рекуеро Гарсією та іншими у 1890 – 1910-х роках, за провідний принцип виховання особистості людини визнавався принцип природовідповідності виховання. Основний смисл цього принципу зводився до того, що у процесі виховання людини не можна порушувати її людської природи та даного їй від природи – душі, розуму, волі, відчуттів, характеру, талантів, проте необхідно забезпечити сприятливі педагогічні умови задля поступового, гармонійного і повноцінного розвинення усіх розумових, моральних, естетичних здібностей особистості.

Видатний іспанський педагог П. де Алькантара Гарсія (Pedro de Alcantara Garcia) у праці “Компендіум теоретично-практичної педагогіки” (Мадрид, 1891 р.) стверджував про те, що існують численні й різноманітні визначення поняття “виховання”, передовсім унаслідок розмаїття точок зору і позицій авторів, однак усі вони сходяться на тому, що виховання полягає в розвиненні людської природи задля удосконалення її; усі погоджуються, що виховання означає випестування тих зародків, які існують у дитині, виведення назовні того, що корениться всередині, за

допомогою сукупності методичних дій, яким дано назву “культура”. Розвинення людських здібностей і енергій має на меті удосконалення людської природи, адже людина має стати тим, ким має бути, і в цьому полягає удосконалення, про що говорив Платон: “Добре виховання – те, що надає тілу й душі усієї досконалості та краси, на які вони здатні” [1, с. 2].

На глибоке переконання П. де Алькантара Гарсії, душа дитини не представляє собою *vaso vacio* (ісп. “порожній посуд”) або *tabula rasa* (лат. “чиста дошка”), що необхідно наповнювати або на чому необхідно щось довго нашаровувати. Виховання душі дитини полягає не у тому, щоби дати їй талант чи нав’язати добродійності, виховання – це праця, яка не робить нічого більшого за розвинення даного людині природою. Впливова сила виховання спрямована на перетворення людської природи. Виховання творить “другу природу”, коли вступає в боротьбу з поганими нахилами, коли визволяє людську істоту з рабства тваринної істотності. Виховання – це спосіб олюднення – підготовки людини для виконання нею різних діяльностей, котрі в індивідуальному, родинному, суспільному модусах конституують людське життя [1, с. 3].

Пізніше, окреслюючи у “Педагогічному трактаті” (Мадрид, 1896 р.) загально-педагогічні умови, за яких виховання особистості досягатиме своєї мети, П. де Алькантара Гарсія указував, що виховання передовсім має ґрунтуватися на пізнанні людської природи, воно має здійснюватися відповідно до природи людини, а не всупереч їй, а також виховання має бути комплексним, або повним, спрямованим і на тілесне, і на духовне людини, “на всі елементи, енергії, схильності і т. п., які становлять, інтегрують нашу психофізичну природу” [2, с. 23].

У “Компендіумі теоретично-практичної педагогіки” (Мурсія, 1893 р.) П. Мартінес Палао (*Pascual Martinez Palao*) зауважував, що однією із властивостей людської особистості як найрозумнішого Божого створіння

на землі (і в силу цього – найвищого з-поміж живих істот) є властивість піддаватися вихованню, а воно має ставити собі за основну мету – удосконалення людських природних здібностей та особистості в цілому. Виховання людини, за настановленням іспанського педагога, має передовсім бути природовідповідним, відповідним до її розумної людської природи, себто виховання повинно природним чином слідувати тому Божественному задуму, згідно з яким людина була приведена у земний світ і згідно з яким вона наділена Божественним призначенням [3, с. 18–19].

В “Елементарному педагогічному трактаті” (Мадрид, 1901 р.) видатного іспанського педагога-богослова, викладача Центральної нормальної учительської школи Р. Бланко Санчеса (Rufino Blanco y Sanchez) пояснювалося: “Талант так само, як і характер, залежить головним чином від виховання. Виховання здатне змінювати земний лик. У найвищому ступені виховання – це праця суспільного відродження. У вихованні – велична таїна покращення людської природи. Виховання – це справжнє перетворення. Виховання дитини – це велика життєва справа, адже людина пройде свій шлях без помітних відхилень до старості, коли буде настановлена від перших років” [4, с. 22].

Найважливішим принципом виховання, від якого має відштовхуватися педагогічне мистецтво, є принцип природовідповідності. Р. Бланко Санчес доводив, що насамперед у виховній справі необхідно пізнавати людину і виховувати її “співмірно з її метою”. Найкращий метод виховання полягає у тому, щоби сприяти роботі людської природи, спрямовуючи кожную здібність до її виповнення [4, с. 22–23].

Пізніше, у посібнику “Педагогіка. Теорія виховання” (Мадрид, 1912 р.) Р. Бланко Санчес наголошував: “Виховання людини має узгоджуватися із сутністю істоти вихованця, а також має сприяти його існуванню. <...> Виховання завжди обумовлене категоріями місця і часу. Будь-який час є

правильним для безпосереднього і непрямого виховання людини, але епоха – буде найбільш сприятлива та, за якої природним чином розвиватиметься її [людини] розум. Виховання – своєрідна якість. Виховання призначене, будучи якістю, удосконалювати людину у її сутності та у її справах” [5, с. 105–106].

Сам принцип природовідповідності виховання іспанський педагог-богослов трактував наступним чином: “Людина, як і усі природні істоти, конституїрована з матерії і форми. Природа започатковує матерію перш ніж дати їй форму, основу, на яку мають спиратися усі дії виховання та навчання. І оскільки людина є істотою природною, до неї і виховання її мають докладатися такі природні принципи. Природа прагне до збереження видів більше, аніж до збереження індивідів. Звідси випливає, що виховання має відповідати природним умовам людського виду” [5, с. 110].

Підсумовуючи свої міркування стосовно принципу природовідповідності виховання, Р. Бланко Санчес підкреслив: “Виховання має узгоджуватися із законами природи. Виховання має бути сприятливим для спрямування і укріплення природного розвитку” [5, с. 113].

У посібнику “Педагогіка. Загальне виховання” (Валенсія, 1912 р.) Г. Рекуеро Гарсії (Galo Recuero Garcia) стверджувалося, що у процесі виховання педагог має точно розуміти, коли не треба втручатися у спонтанний розвиток особистості вихованця, а коли необхідно установлювати певні обмеження щодо проявів характеру особистості або ж попереджати негативні впливи. Найважливішим принципом виховання, на тверде переконання Г. Рекуеро Гарсії (і у цьому переконанні він апелює до Ж. Руссо), є принцип природовідповідності. Педагог не повинен ставитися до дитини ні як до ангела, ні як до тварини, не повинен ні ідеалізувати її, ні заперечувати у ній добрих намірів. Його першорядне

завдання – сприяти гармонійному поєднанню свободи і влади у вихованні, щоби, не порушуючи даного людині від природи і не ламаючи саму людську природу, плекати у людині духовну істоту, яка розумітиме своє доленосне призначення у житті та сповнюватиме його [6, с. 19–20].

Таким чином, в іспанських педагогічних посібниках, виданих на межі XIX – XX ст., з-поміж найважливіших законів і принципів виховання визначними іспанськими педагогами, наставниками учительства, спеціально виділявся й обґрунтовувався принцип природовідповідності виховання. Це засвідчувало, яке вагоме значення відводилося в іспанській педагогіці на межі XIX – XX ст. обстоюванню гуманістичних основ виховання й освіти, захисту справжніх духовних цінностей педагогічного мистецтва.

Література

1. Alcantara Garcia P. Compendio de Pedagogia teorico-practica. Madrid: Libreria de la Viuda de Hernando y C., 1891. 440 p.
2. Alcantara Garcia P. Tratado de Pedagogia. Madrid: Saturnino Calleja, 1896. 440 p.
3. Martinez Palao P. Compendio de Pedagogia teorico-practica. Murcia: Libreria de D. Clotilde Santamaria, 1893. 300 p.
4. Blanco y Sanchez R. Tratado elemental de Pedagogia. Madrid: Imprenta Moderna, 1901. 333 p.
5. Blanco y Sanchez R. Pedagogia. Primer tomo. Teoria de la educacion. Madrid: Imp. de la “Revista de Archivos”, 1912. 375 p.
6. Recuero Garcia G. Pedagogia. Educacion General. T. 1. Valencia: Establecimiento tipografico “La Gutenberg”, 1912. 363 p.